

انتشارات حکمت

آشنایی با فلسفہ غرب

فلسفہ دین ۱

دین فلسفہ

ٹرمن گیسلر

ترجمہ: دکتور حمیدرضا آیت اللہی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آشنایی با فلسفه غرب
فلسفه دین ۱

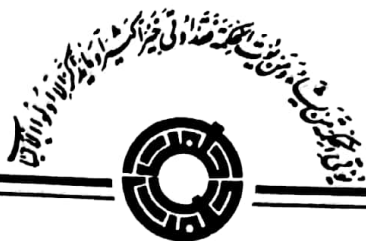

انتشارات حکمت

فلسفه دین

نُرمَن گیسلر

ترجمه: دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی

گیسلر، نرمن، Geisler, Norman L.
 فلسفه دین، نویسنده نرمن گیسلر؛ مترجم حمیدرضا آیت‌اللهی
 تهران، حکمت، ۱۳۸۴ ش / ۱۴۲۶ ق.
 ۶۳۶ ص.، مجموعه آشنایی با فرهنگ غرب - فلسفه دین (۱)
 عنوان اصلی: [1974]. Philosophy of religion.
 چاپ اول: ۱۳۸۴ ش - ۱۴۲۶ ق
 شابک: ۹۶۴-۸۷۱۳-۱۲-x ISBN: 964-8713-12-x
 فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 ۱. خدا -- اثبات. ۲. تجربه دینی. ۳. زبان -- جنبه‌های مذهبی.
 ۴. خیر و شر. الف. آیت‌اللهی، حمیدرضا، ۱۳۳۸، مترجم، ب. عنوان.
 ۸ف۹۵گ / ۱۰۲ BT ۲۱۱
 ۱۳۸۴
 کتابخانه ملی ایران ۸۴۸۹۹-م

فلسفه دین

نرمن گیسلر، مترجم: دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی
 چاپ اول: ۱۳۸۴ ش - ۱۴۲۶ ق
 تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
 قیمت گالینگور: ۶۵۰۰ تومان
 قیمت شمیز: ۶۰۰۰ تومان

موسسه انتشارات حکمت

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان ابوریحان
 شماره ۳، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴
 تلفن: ۶۴۶۱۲۹۲ - ۶۴۱۵۸۷۹، فاکس: ۶۴۰۶۵۰۵
 info@hekmatpub.com
 www.hekmatpub.com
 (کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر می‌باشد)

چاپخانه انتشارات حکمت

(حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی)
 تهران، میدان بهارستان، خیابان مجاهدین اسلام
 شماره ۳۲۰، کدپستی ۱۱۵۷۷۷۴۵۱۱
 تلفن: ۳۱۲۴۳۴۰ - ۳۱۲۴۲۱۳، فاکس: ۳۱۲۱۶۳۶

فهرست مطالب

۱۳ مقدمه مترجم
بخش اول: خدا و تجربه	
۱۹ ۱. ماهیت تجربه دینی
۱۹ معنای تجربه
۲۱ معنای دین
۲۴ تجربه دینی متمایز از سایر تجربیات
۲۴ تجربه دینی در تغایر با تجربه اخلاقی
۳۰ تجربه دینی در تغایر با تجربه زیبایی‌شناختی
۳۴ تجربه دینی در تغایر با تجربه دنیا‌مداری محض
۳۶ عمومیت و واقعیت تجربه دینی
۴۱ یادداشتهای فصل اول
۴۷ ۲. ویژگیهای تجربه دینی
۴۷ تجربه دینی، متضمن آگاهی از امر متعالی است
۴۸ شخص مذهبی به امر متعالی به عنوان غیر خود آگاهی دارد
۴۹ وحدت معنای امر متعالی
۵۱ نیاز به تعالی از خویش
۵۲ دین متضمن امر متعالی است
۵۴ نمونه‌هایی برای معنی تعالی
۵۷ تجربه دینی، متضمن سرسپردگی تام است
۶۲ خلاصه و نتیجه
۶۳ یادداشتهای فصل دوم
۶۷ ۳. وجوه تجربه دینی
۶۸ تعالی یافتن بسوی مبدأ
۶۹ اسطوره منشأها در نظر الیاده
۷۱ محدودیت‌های تعالی ناظر به گذشته
۷۲ تعالی جستن به سوی بالاترین

- ۷۳ افلوطین: رسیدن به خداوند «مافوق» (بالا و آنجا)
- ۷۶ استعلاء به بیرون یا به سوی وراء
- ۷۶ خدا محیط بر همه اشیاء است
- ۷۷ استعلاء به سمت ماوراء، بیرون و آنجا
- ۷۷ واکنش در برابر خداوند «بالا و آنجا» یا «بیرون و آنجا»
- ۸۱ استعلاء به سمت غایت
- ۸۱ خداوند مرده است
- ۸۵ دنیوی کردن مسیحیت
- ۸۷ استعلاء به سمت یک مرکز
- ۸۷ مرکز اسطوره‌های ابتدائی حیات
- ۸۷ مرکز عارفانه عالم
- ۸۸ مرکز در قلمرو الهی
- ۸۹ استعلاء بسمت عمق یا مبنا
- ۸۹ رایسنون و خدای درون
- ۹۲ خدا و ضمیر ناخود آگاه
- ۹۴ تعالی یافتن در اطراف یک دایره
- ۹۴ استعلاء در استعاده همیشهگی
- ۹۵ استعلاء به واسطه بیهودگی ابدی
- ۹۷ خلاصه و نتیجه
- ۹۹ یادداشت‌های فصل سوم
- ۱۰۳ ۴. آزمون واقعی بودن تجربه دینی
- ۱۰۳ طبیعت تجربه دینی
- ۱۰۴ آگاهی از امر متعالی
- ۱۰۵ سرسپردگی تام به امر متعالی -
- ۱۰۵ واقعی بودن تجربه دینی در معرض چالش
- ۱۰۶ معنای واقعی بودن
- ۱۱۱ لزوم تحقیق پذیری
- ۱۱۳ بررسی واقعی بودن تجربه دینی
- ۱۱۴ نیاز به امر متعالی
- ۱۱۷ تعبیرهای دیگر از نیاز انسان به امر متعالی
- ۱۱۹ امکان برآوردن نیاز به امر متعالی
- ۱۲۰ احراز واقعی بودن امر متعالی
- ۱۲۵ یادداشت‌های فصل چهارم
- ۱۲۹ ۵. نقش دلایل اثبات وجود خداوند

بخش دوم: خدا و عقل

- ۱۲۹ رهیافت جدید به دلایل اثبات وجود خداوند:
 ۱۳۱ (۱) استدلالها اقناع درونی و روانی ایجاد نمی‌کنند.
 ۱۳۲ (۲) استدلال‌ها منطقاً بی‌اعتبارند.
 ۱۳۴ (۳) استدلال‌ها از لحاظ معرفت‌شناسی ناقص هستند.
 ۱۳۵ (۴) برهان‌ها به نحو وجودی ناکافی هستند.
 ۱۳۷ (۵) برهان‌ها از لحاظ ارزشی نابه‌جا به کار برده شده‌اند.
 ۱۳۹ بررسی رهیافت جدید به برهان‌های اثبات وجود خداوند:
 ۱۳۹ (۱) اثبات وجود خدا یا اعتقاد قلبی.
 ۱۴۱ (۲) برهان‌ها و اعتبار منطقی.
 ۱۴۳ (۳) آیا همه برهان‌های خداشناسی از لحاظ معرفت‌شناسی ناقص هستند؟
 ۱۴۴ (۴) آیا امر عقلاً‌گریز ناپذیر واقعی است؟
 ۱۴۹ (۵) آیا برهان‌ها از لحاظ ارزشی نابه‌جا به کار برده شده‌اند؟
 ۱۵۳ خلاصه و نتیجه.
 ۱۵۵ یادداشت‌های فصل پنجم.
- ۱۵۷ ۶. برهان‌های غایت‌شناختی (اتقان صنع) و اخلاقی
 ۱۵۷ برهان‌های غایت‌شناختی و مشکلاتشان.
 ۱۵۷ ساعت‌ساز پیلی.
 ۱۵۸ ماشین‌ساز بزرگ کلیتس.
 ۱۵۹ ایراد میل به استدلال ساعت‌ساز.
 ۱۶۱ ردّیه تکاملی راسل.
 ۱۶۱ جایگزین‌های شکاکانه هیوم بر غایت‌شناختی.
 ۱۶۳ تیلور و طرح و تدبیر از پیش تعیین شده.
 ۱۶۶ کلارک: طرح و تدبیر و ترمودینامیک.
 ۱۶۸ رخنه در استدلال علیه تصادف.
 ۱۶۹ تنانت: پر کردن رخنه تصادف.
 ۱۷۰ کانت: نقائص انتولوژیک در برهان غایت‌شناختی.
 ۱۷۲ دوکاس: مشکلات جهان‌شناختی در برهان غایت‌شناختی.
 ۱۷۳ خلاصه و نتیجه برهان غایت‌شناختی.
 ۱۷۵ برهان‌های اخلاقی و اعتراضات به آن.
 ۱۷۵ کانت: فرض خدا از طریق ضرورت اخلاقی.
 ۱۷۷ رشدال: فرض وجود خداوند عقلاً ضروری است.
 ۱۷۸ سورلی: گسترش برهان اخلاقی.
 ۱۸۰ تروبلود: پیرایش بیشتر برهان اخلاقی.
 ۱۸۱ لويس: گسترش بیشتر قانون اخلاقی.
 ۱۸۴ قانون اخلاقی راسل در انکار وجود خدا.
 ۱۸۶ بایل: قالب بنیادی قیاس ذوحدین.

- ۱۸۷ کامو: خداشناسی با بشر دوستی مغایر است
- ۱۸۸ صورت دیگر استدلال اخلاقی علیه وجود خداوند
- ۱۹۵ خلاصه و نتیجه برهان اخلاقی
- ۱۹۷ یادداشت‌های فصل ششم
- ۱۹۹ ۷. برهان‌های وجودی
- ۱۹۹ استدلال‌ها و ردّیه‌های وجودی
- ۲۰۰ اولین استدلال وجودی آنسلم
- ۲۰۱ صورت دوم استدلال وجودی آنسلم
- ۲۰۲ مناظره آنسلم با گانیلو
- ۲۰۵ ایراد اکویناس به برهان وجودی
- ۲۰۷ دسته‌بندی دکارت از برهان وجودی
- ۲۰۹ مناظره بین کاتروس و دکارت
- ۲۱۰ واکنش‌های دیگر در مقابل استدلال‌های دکارت
- ۲۱۲ مناظره بین گاسندی و دکارت
- ۲۱۴ نوع استدلال لایب‌نیتس از برهان وجودی
- ۲۱۶ استدلال وجودی اسپینوزا
- ۲۱۸ اعتراضات هیوم و کانت
- ۲۱۹ نقد کانت از برهان وجودی
- ۲۲۰ علل فرضی اشتباه وجودی
- ۲۲۳ ردّیه وجودی فایندلی
- ۲۲۶ هارت شورن: بازسازی برهان وجودی
- ۲۳۴ بازسازی برهان وجودی توسط مالکولم
- ۲۳۸ انتقاد پلاتینجا از برهان وجودی
- ۲۴۳ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۲۴۵ یادداشت‌های فصل هفتم
- ۲۴۷ ۸. برهان‌های جهان‌شناختی
- ۲۴۷ انواع استدلال جهان‌شناختی برای اثبات وجود خدا
- ۲۴۸ برهان افلاطون در باب نفس جهانی
- ۲۵۱ محرّک نامتحرک ارسطو
- ۲۵۳ برهان برگرفته شده از حقیقت آگوستین
- ۲۵۵ سه نوع برهان جهان‌شناختی آنسلم
- ۲۵۸ برهان واجب‌الوجود فارابی
- ۲۵۹ برهان علتِ اولای بوعلی سینا
- ۲۶۱ توماس آکویناس: پنج طریق برای اثبات وجود خداوند
- ۲۶۵ دون اسکاتس: برهانی برگرفته شده از حدوث

۲۶۸	قیود اُگام در برهان جهان‌شناختی
۲۷۰	اثبات پسینی وجود خدا توسط دکارت
۲۷۱	لایب‌نیس: برهانی برگرفته شده از جهت کافی
۲۷۳	انتقادهای شک‌گرایانه هیوم از برهان جهان‌شناختی
۲۷۶	لادری‌گری کانت در استدلال‌های خداشناسی
۲۷۸	بیان مجدد تیلور از برهان جهان‌شناختی
۲۸۱	خلاصه و نتیجه
۲۸۵	یادداشتهای فصل هشتم
۲۸۷	۹. برهان جهان‌شناختی در ارزیابی مجدد
۲۸۷	بیان مجدد برهان جهان‌شناختی
۲۸۸	(۱) موجود (یا موجوداتی) محدود و متغیر وجود دارد؛
۲۹۳	(۲) وجود فعلی هر موجود محدود و متغیر معلول وجودی دیگر است؛
۲۹۶	(۳) سیر قهقرائی بی‌نهایتی از علل هستی (تسلسل) نمی‌تواند وجود داشته باشد؛
۳۰۱	(۴) بنابراین، علت اولایی برای وجود فعلی این موجودات وجود دارد؛
۳۰۲	(۵) این علت اولی باید نامتناهی، واجب، ازلی، بسیط، لامتغیر و واحد باشد؛
۳۱۰	(۶) این علت نامعلول اولیه با خدای سنت یهودی - مسیحی یکی است
۳۱۱	ارزیابی مجدد برهان جهان‌شناختی
۳۳۵	خلاصه و نتیجه
۳۳۷	یادداشتهای فصل نهم

بخش سوم: خدا و زبان

۳۴۳	۱۰ - مسأله زبان دین
۳۴۳	زبان به عنوان وسیله‌ای برای توصیف خداوند
۳۴۳	بعضی از ابزارهای غیرزبانی ابراز تعالی دینی
۳۴۷	ابزارهای زبانی برای فرمانمود امر متعالی
۳۵۰	مسأله زبان دین
۳۵۱	کفایت زبان به عنوان وسیله فرمانمودن خداوند
۳۵۶	تلاش‌هایی چند در بر ساختن یک زبان کارآمد دین
۳۶۵	خلاصه و نتیجه
۳۶۷	یادداشتهای فصل دهم
۳۷۳	۱۱. زبان سلبی دین
۳۷۳	افلاطون: تعیین با عدم
۳۷۳	مشکل پارمنیدسی
۳۷۴	پاسخ افلاطون به مشکل پارمنیدس
۳۷۶	افلوپین: سلب با شهود و رای وجود

- ۳۷۷ شرح مختصری از سیستم افلوپینی.
- ۳۷۹ نیاز به زبان سلبی دربارهٔ واحد (خدا).
- ۳۸۱ نامیدن خداوند از طریق آثار فیضش.
- ۳۸۳ مبنای شهودی برای هر نامگذاری خدا.
- ۳۸۵ موسی بن میمون: صفات سلبی خداوند.
- ۳۹۳ توماس آکوئیناس: روش سلبی.
- ۳۹۷ خلاصه و نتیجه.
- ۳۹۹ یادداشت‌های فصل یازدهم.
- ۴۰۱ ۱۲. زبان ایجابی دربارهٔ خدا.
- ۴۰۱ اصرار فیلسوفان مدرسی بر مفاهیم مشترک معنوی.
- ۴۰۲ عدم امکان مفاهیم تمثیلی.
- ۴۰۳ ضرورت [اسناد] معانی دارای اشتراک معنوی به خداوند.
- ۴۰۸ مشاجرهٔ توماسی برای اسناد تمثیلی.
- ۴۰۸ مردود دانستن اسناد اشتراک معنایی توسط آکوئیناس.
- ۴۱۱ لزوم روش سلبی.
- ۴۱۲ مردود دانستن استناد بصورت اشتراک لفظی توسط آکوئیناس.
- ۴۱۵ اسناد تمثیلی: تنها راه چاره.
- ۴۱۹ مفاهیم دارای اشتراک معنوی اما اسناد تمثیلی.
- ۴۲۰ مفاهیم متناهی باعث لزوم حمل‌های متناهی نمی‌گردند.
- ۴۲۳ مبنای علی برای تمثیل میان خدا و مخلوقات.
- ۴۳۱ خلاصه و نتیجه.
- ۴۳۲ یادداشت‌های فصل دوازدهم.
- ۴۳۵ ۱۳. الگوی زبان دین.
- ۴۳۵ پیش‌زمینهٔ ظهور مسألهٔ معاصر زبان.
- ۴۳۵ دو نوع قضیهٔ هیوم.
- ۴۳۷ سکوت زبان‌شناختی ویتگنشتاین.
- ۴۳۸ ای. جی. آیر: زبان دین و تحقیق [تجربی].
- ۴۴۰ پُل وَن بُورن: الحاد معناشناختی.
- ۴۴۱ ایان رمزی: مدلهای انکشافی تعدیل شده.
- ۴۴۱ وضعیت‌های انکشاف - سرسپردگی.
- ۴۴۴ زبان دین: مدلهای تعدیل یافته.
- ۴۴۹ ارزیابی دیدگاه رمزی.
- ۴۵۰ فردریک فژه: مدلهای مابعدالطبیعی.
- ۴۵۶ ارزیابی مدل متافیزیکی فژه.
- ۴۵۹ خلاصه و نتیجه.

۴۶۱ یادداشت‌های فصل سیزدهم

بخش چهارم: خدا و شرور

- ۴۶۷ ۱۴. ماهیت مسأله شرور
- ۴۶۸ راه حل‌هایی برای مسأله شرور در خداباوری سنتی
- ۴۶۸ پاسخ پندارگرایی به شرور
- ۴۶۹ پاسخ دیدگاه دگرآزاری به شرور
- ۴۷۰ پاسخ متناهی‌گرایان به شرور
- ۴۷۱ پاسخ جبرگرایی به مسأله شرور
- ۴۷۳ پاسخ محال‌گرایان به مسأله شرور
- ۴۷۷ راه‌حل‌های قابل‌طرح در خداباوری به مسأله شرور
- ۴۷۷ گزینه‌های فرضی برای خداباوری
- ۴۸۵ گزینه‌های عملی برای خداباوری
- ۴۸۷ قیاس دو حدی پیشاروی خداباوری
- ۴۹۱ ابعاد مسأله شرّ برای خداباوری
- ۴۹۱ وجه مابعدالطبیعی مسأله شرّ
- ۴۹۲ وجه اخلاقی مسأله شرّ
- ۴۹۴ وجه فیزیکی مسأله شرّ
- ۴۹۷ خلاصه و نتیجه
- ۴۹۹ یادداشت‌های فصل چهاردهم
-
- ۵۰۳ ۱۵. مسأله مابعدالطبیعی شرّ
- ۵۰۳ مسأله شرّ مابعدالطبیعی و گزینه‌های خداباوری
- ۵۰۴ موهوم‌انگاری نفی خداباوری است
- ۵۰۴ دوگانه باوری نفی خداباوری است
- ۵۰۶ پاسخ خداباورانه به دوگانه‌انگاری مابعدالطبیعی: شرّ هستمندی واقعی نیست
- ۵۰۷ آگوستین: همه چیزها از لحاظ فیزیکی خیر هستند
- ۵۱۴ آکوئیناس: شرّ فقدان مابعدالطبیعی است
- ۵۱۹ نتایج راه حل آگوستینی - تومیستی
- ۵۲۱ پاسخ خداباورانه به موهوم‌انگاری مابعدالطبیعی
- ۵۲۳ خلاصه و نتیجه
- ۵۲۵ یادداشت‌های فصل پانزدهم
-
- ۵۲۷ ۱۶. مسأله اخلاقی شرّ
- ۵۲۷ مسأله شرّ اخلاقی و راه‌های چاره برای خداباوری
- ۵۲۷ شرّ اخلاقی: مسأله و گزینه‌های عملی
- ۵۳۰ شرّ اخلاقی: توسل به گزینه‌های فرضی

۵۳۲ پاسخهای خداپاورانه به مسأله شرّ اخلاقی.
۵۳۳ امکان یک پاسخ خداپاورانه.
۵۳۵ امکان یک پاسخ خداپاورانه به شرّ.
۵۵۸ امکان دست‌یابی به یک پاسخ خداپاورانه برای شرّ.
۵۶۹ خلاصه و نتیجه.
۵۷۱ یادداشت‌های فصل شانزدهم.
۵۷۵ ۱۷. مسأله فیزیکی شرّ.
۵۷۵ مسأله شرّ فیزیکی برای خداپاوری.
۵۷۶ طرح مسأله شرّ فیزیکی.
۵۷۷ راه حل‌های پیشنهادی خداپاورانه برای مسأله شرّ فیزیکی.
۵۸۴ راه حل خداپاورانه مسأله شرّ فیزیکی.
۵۹۴ ایرادهای وارده به راه حل خداپاورانه به شرّ فیزیکی.
۵۹۵ ۱ - این نظریه عدل‌الهی مستلزم آن است که هدف وسیله را توجیه کند.
۵۹۶ ۲ - این نظریه عدل‌الهی نه همه شرور فیزیکی را تبیین می‌کند نه توزیع ناعادلانه شرور را.
۵۹۷ ۳ - این نظریه عدل‌الهی مستلزم قبول یک معیار دوگانه است.
۶۰۰ ۴ - این نظریه عدل‌الهی مستلزم آن است که کوشش در راه کاستن از رنج انسان ناصواب باشد.
۶۰۱ ۵ - این نظریه عدل‌الهی به قیمت [کاهش] حاکمیت‌الهی، اختیار انسان را ارتقاء می‌بخشد.
۶۰۵ خلاصه و نتیجه.
۶۰۷ یادداشت‌های فصل هفدهم.
۶۰۹ کتابنامه.
۶۲۳ واژه‌نامه.
۶۳۳ فهرست اعلام.

مقدمه مترجم

تفکر دو دهه اخیر جهان بطور جدی و عملی با دین و آثار اجتماعی آن مواجه بوده است. و دین نیز در صحنه‌های اجتماعی، دنیامداران را با تهدید جدی مواجه ساخته، و ملاکهای دینی تفوق عملی خویش را بر صحنه پردازي انسان‌مداری غرب نشان داده است. دین از انزوای خود کم‌بینی دین‌باوران بدر آمده است، و انشاءالله می‌رود تا زمینه را برای ظهور کامل آن در عصاره هستی، امام زمان علیه‌السلام فراهم آورد.

دیگر دین در گوشه معابد نیست که نه تنها در صلح و سازش با دنیامداری بسر برد، بلکه ابزار مناسبی برای کمک به برآوردن حاجات مادی و اقتصادی این دنیاپرستان باشد. دین بطور جدی وارد کارزار شده، و همین بشدت دنیاپرستان را به وحشت انداخته است. شگفت‌آور نیست که آنها خود را از هر جهت تجهیز کرده و بصورت‌های گوناگون و از جبهه‌های مختلف با دین به جنگ برخیزند. سلاح‌های کهنه و نو را بکار گیرند و از هر امکانی در این راه استفاده کنند. یکی از اساسی‌ترین حربه‌ها، تهدید جدی بنیادهای دینی است. بنیادهایی که شایعه ناتوانی آنها در برابر ضربات ناجوانمردانه و یا حمله‌های موجّه‌نما می‌تواند در اعتقاد و سرسپردگی بسیاری زودباوران خلل ایجاد نموده و انگیزهٔ سربازان این لشکر عظیم را خدشه‌دار سازد.

و چه بسا دوستانی که به خیمه‌گاه دشمن سر زده‌اند ناخواسته، این آفت را با شایعات دشمن ساخته به میانهٔ جوامع دینی کشانده باشند.

در این مقابله یکی از مهمترین وظایف دوستان آن است که کلیه حربه‌های نو و کهنه را شناخته و با نقد و ارزیابی آنها کارآیی هر یک را بررسی کنند تا با اولین مواجهه میزان کارایی یا ناتوانی آنرا دریابند. همچنین بسیار سودمند خواهد بود اگر بدانند که دشمن در جبهه‌های دیگر از اندیشمندان دیگر ضربه‌های اساسی خورده و کسانی دیگر نه تنها نقش آنها را بر آب ساخته‌اند بلکه دفاعی جانانه از دین‌مداری نموده‌اند.

کتاب حاضر که به بررسی عمیق بنیادهای دینی و کلیه حملات و مدافعات و نقاط ضعف و قوت دوست و دشمن پرداخته است، می‌تواند کمک جدی به این شناخت باشد. نگارنده با بررسی اجمالی بیش از صد جلد کتاب تحت عنوان فلسفه دین، این کتاب را به علت چندین مزیت ذیل مناسب‌ترین کتاب برای ترجمه و آشنا ساختن اندیشمندان جامعه‌مان با نوع نگرش غرب به فلسفه دین یافتم: اولاً؛ کتاب تقریباً اغلب نظریات فیلسوفان پیشین و معاصر را چه معتقدان و چه ملحدان، بطور مناسب جمع آوری کرده است. و حتی نظریات ملحدان معاصر را همچون سارتر، راسل، مکی و... بخوبی مطرح کرده است، و با مطالعه آن تقریباً با کلیه نظریات مطرح در تاریخ فلسفه حول موضوعات فلسفه دین آشنائی پیدا خواهد شد. ثانیاً؛ نحوه دسته‌بندی و نظم بدیعی که مؤلف در این کتاب بکار برده بسیار جالب است، بگونه‌ای که خواننده برای آشنائی با هر نظریه از مسائل جانبی که مانع اشراف کلی به نظریه می‌شود بدور بوده و دقیقاً مطالب اساسی هر دیدگاه را با نظم منطقی و دسته‌بندی شده‌اش می‌شناسد. این روش مؤلف، بحث استدلالی را حول محور خویش نگاه می‌دارد، و خطابه‌ها و مواعظ و شعارهای حاشیه‌ای، خواننده را در موضع‌گیری ناخواسته قرار نمی‌دهد. متأسفانه دآب معدودی از متفکرین جامعه‌مان در مسائل بنیادی از استدلال به خطابه و مواعظ و شعر کشانده شده است که خود باعث تأثیر غیرمنصفانه بر خوانندگان و شنوندگان فرضیه‌ها و تراوشهای فکری فردی آنها می‌شود، و این انصاف روا داشتن بر مخاطب نیست که ظلم است. حرف استدلالی باید چهارچوبهای خود را حفظ کند و بر درستی و بی‌پیرایگی خود

اصرار ورزد. ثالثاً؛ مؤلف کتاب، خود موضعی مثبت دارد، و با دردِ دینی‌اش، نقد و تحلیل مناسبی از ادعاهای مخالفان و ضعف‌های موافقان ارائه می‌نماید و راه را برای پاسخ و دیدگاه مثبت خویش باز می‌کند، سپس دیدگاه مثبت و استدلالی خویش را که معمولاً از عمق بسیار خوبی برخوردار است مطرح می‌نماید. همین می‌تواند اندیشمندان ما را در مقابله با نظریات مخالفین یاری رساند. منابع مورد استفاده مؤلف و نحوه استفاده از آنها در متن، اشراف وی را به نظریات مطرح در این شاخه فلسفه نشان می‌دهد. بسیاری از کتب دیگر در این موضوع، فقط به جمع‌آوری و یا ارائه نظریات پرداخته‌اند و تحلیل و نقد چندانی از آنها نداشته‌اند. همین باعث می‌شود که خواننده ناآشنا با مشکلات هر نظریه، خواه ناخواه تأثیر منفی بپذیرد، در نتیجه یا از نظریه‌ای حمایت نابخاکند یا دیدگاهی دیگر او را به نظری باطل بکشاند. چه بهتر که موضعی مثبت را مستدلاً بداند و آنگاه به قضاوت بنشیند تا در این میدان، در هجوم اندیشه‌های گوناگون خود را تنها ندیده و دلگرم به پشتیبان باشد.

یکی از انگیزه‌های نگارنده در ترجمه این اثر شایعه‌ای بود که بعضی از فرنگ برگشته‌ها بصورت یک اصل مسلم و خدشه‌ناپذیر تحویل گروهی از علاقمندان مخصوصاً دانشجویان قرار می‌دهند، و آن اینکه تمامی براهین اثبات وجود خداوند در غرب به شکست انجامیده است و هیچ راه استدلالی برای اقناع عقل باقی نمانده است، و بعضاً راههایی همچون راههای عرفانی (!) را که راه را بر هر نظریه پرداز می‌گذارد و بنیاد گریزناپذیری ندارد قابل طرح می‌دانند. این کتاب که زمان زیادی از تألیف آن نمی‌گذرد و بسیاری کتب دیگر در رد این شایعه کافی است. چرا که این کتاب نشان می‌دهد در همان غرب بسیاری از اندیشمندان و متفکران وجود دارند که با اشراف به کلیه سنگ‌اندازها به دفاع استدلالی و منطقی دقیق از اعتقاد دینی خویش پرداخته و این اشکالات نه تنها آنها را از میدان بدر نکرده است بلکه واجد استدلالهای دقیق‌تری نموده است. اگر کسی خود در درک و فهم عمیق بعضی دلایل باز مانده باشد دال بر این نیست که دیگر هیچکس دارای درک عمیق نیست!

این کتاب می‌تواند کتابی مبنا در فلسفه دین و کلام جدید بوده و بخوبی مورد استفاده اندیشمندان در مسائل دینی و دانشجویان فلسفه و الهیات و مخصوصاً طلاب علوم دینی قرار گیرد. و از آنجا که سعی مؤلف در بسط و ساده‌نویسی بوده است برای کلیه دانشجویان علاقمند به مباحث دینی که در سایر رشته‌ها تحصیل می‌کنند نیز قابل استفاده است. چون بخشهای مختلف کتاب وابستگی زیادی به یکدیگر ندارند لذا آن عزیزانی که بخش اول را کمی سنگین می‌دانند می‌توانند مستقیماً از بخش دوم شروع کرده سپس بخش اول را مطالعه کنند.

تذکر این نکته نیز لازم است که مسائل مطرح شده در این کتاب تماماً برگرفته از نوع تقریب غرب بدانهاست. نحوه پاسخگویی و حلّ و عقد متفکران مسلمان که معمولاً در ذخایر فرهنگی ما ناشناخته مانده است، خود مقوله‌ای جداست که اگر کسانی بتوانند راه حلّ‌های آنها را به پرسشهای غرب در بیانی روان عرضه دارند، جلوه درخشان فلسفه اسلامی و عمق و دقت و تیزبینی خیره‌آور آن در برابر دیدگان مشتاق تلالؤ خواهد کرد. از خداوند در راه اعلاّی کلمه الهی یاری می‌طلبم و از او عاجزانه توفیق این خدمت را خواهانم.

حمیدرضا آیت‌اللهی

تابستان ۱۳۷۴ هجری شمسی

انتشارات حکمت

خیابان انقلاب، ابتدای ابوریحان
تلفن: ۶۴۶۱۲۹۲ نمابر: ۶۴۰۶۵۰۵

Internet: www.hekmat Pub.com
info@hekmatpub.com